

DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

Hendrikus Antonius Jansen, 14 maart 1905 - 14 september 1998 liet een unieke erfenis na...

HVS

- *De Zwerfsteen wordt periodiek.*
- *Stookplaatsen in en nabij Steenderen (slot).*
- *Hoe was een tegelbakkerij vroeger georganiseerd.*
- *Videoband over de Achterhoek 1921-1940.*
- *Pastoor Dr. A. Ariëns in Steenderen.*
- *Een unieke erfenis.*
- *De organist.*
- *Fietstocht en zomerexcursie.*

99/1

ISSN: 1386 - 5943

Oplage: 400 ex.

april 1999

VOORWOORD...

Beste leden der Historische Vereniging...

Terwijl U zich nog een keertje omdraait in het nachtelijk verblijf, schrijf ik al weer dit voorwoord voor deze eerste Zwerfsteen van dit jaar en zeker een der laatsten van deze eeuw!

Juist terug van 40.000 km vliegen, de techniek staat weer voor niets, maar het dag- en nachtritme ligt wederom een paar dagen geheel overhoop. Ons blad wordt tot in de verste uithoeken van deze aardbol gelezen, want ik ben weer terug van mijn 21ste bezoek aan het verre Nieuw Zeeland dat ónze Abel Tasman eens mocht ontdekken. Telkens weer vertrek ik met enige Zwerfstenen in de koffer. In het Nederlandse bejaardencentrum van Auckland gaan de Zwerfstenen van kamer naar kamer, ze worden 'gevreten'...

Abel Tasman, deze man is in Nieuw Zeeland en Australië veel beroemder dan in eigen land en weinigen van u weten waarschijnlijk dat hij in Grootegast -een plaatsje gelijk Steenderen- niet ver van Groningen is geboren. Wij hebben natuurlijk vele groten in de geschiedenisboeken staan. Zij hebben alleen Abel Tasman en James Cook en koesteren deze groten der zeevaart en ontdekkingstochten maar al te graag.

Wij schijnen een paar eeuwen meer aan historie en cultuur te hebben. Vele musea vol en onze koestering is dan ook 'anders'.

Onze Zwerfsteen doet het goed en vorig jaar mochten wij voor het eerst vier edities laten verschijnen. Velen genoten van historie naast de deur en nog nooit gezien! Steenderense tegeltableaux verschenen voor het eerst in de openbaarheid middels onze Zwerfsteen en het artikel wordt hier vervolgd, zelfs in kleur!

Onze bescheiden Steenderense historie heeft meerwaarde en geniet dan ook gerust van de tijden van kaarslicht en open vuur. Dat het veelal financieel magere tijden waren, daar praten wij even niet over. Een eerste artikel over oorspronkelijke tegeltableaux in Steenderen maakt velen bewust over deze gave kleine stukjes aardewerk van 13x13cm. Gaat het een nieuw boek worden? Een titel als: "Mag ik even bij U in de 'kökken' kijken" ligt voor pottenkijkers natuurlijk wel voor de hand. Er broeit wat...

Dank aan Wil Gijsman, Steenderens pianist en kerkorgelkenner bij uitstek die een leuk intermezzo schreef over Bronkhorster muziek van verschillend niveau en ook dank aan Anton Metz, gepensioneerd dierenarts te Zeddam, wiens geboorteplaats alhier gelegen is. Hij schreef al weer meer over 'Hoog Meerbrink' dan de bewoners konden weten.

Deze keer schrijven we over o.a. een unieke erfenis in Baak en ronden wij het stookplaatsenartikel af. Het is er tenslotte de tijd voor en het geeft extra warmte in de tijden van lange winteravonden.

Het blijft ieder jaar weer een meteorologische schok. Van 30 graden plus met je laatste bakje verse aardbeien van NZ\$ 1.25 achter de kiezen naar de natte Hollandse sneeuw van het nieuwe jaar alhier. Het is

minus zes, maar ik laat mijn eerste schaatsles van het nieuwe jaar -op de Deventer ijsbaan- maar even lopen, excuses aan de trainers Harmsen en Taken.

Deze zondag 10 jan. 1999 vijf uur in de ochtend aan een kopje thee wens ik alle leden veel leesplezier met deze nieuwe Zwerfsteen. Trouwens ook de burens en kennissen. In de letterlijke tijden van een komende 24-uurs economie is er toch altijd wel even tijd om van een kopje koffie of thee met een Zwerfsteentje in de hand te genieten? Veel leesplezier en... de burens mogen natuurlijk ook lid van de HVS worden hoor. Ze zijn welkom in onze levend(ig)e historische kring.

Paul Kok, voorzitter

DE ZWERFSTEEN WORDT PERIODIEK...

Inderdaad heeft uw bestuur en het nieuwe redactie-team van gedachten gewisseld om periodiek een Zwerfsteen te laten verschijnen. Geen eenvoudige zaak, want we willen een periodiek met behalve populaire wetenswaardigheden ook een stukje inhoud op 'Steenderens historisch peil'. Vergeet niet, dat zgn. hoofdartikelen, die u door de brievenbus ontvangt toch wel tientallen uren aan voorbereidingen vergen.

Het team, dat dit werk voor u deed was klein en wij zijn dan ook driftig op zoek naar leden en derden, die graag hun lokale historische kennis op schijf willen zetten.

Het bestuur heeft drie leden bereid gevonden in de redactie zitting te gaan nemen en samen met 'opperkip' Verdi broeden zij zeker wat moois uit. Vergeet niet... WIJ maken cultuur en onze voorouders maakten cultuur in het verleden en in de dorpen leeft genoeg op dit gebied. Kom er eens mee voor de dag, de redactie heeft een open oor voor u! WIJ is meer dan ik...

Verschijningsdata (bij benadering)

blad 1: inleveren kopij 1e week februari
verschijning maart

blad 2: inleveren kopij 1e week april
verschijning mei

Het nieuwe seizoenprogramma (herfst, winter, voorjaar) verschijnt aanvang september. Verenigingsavonden vallen in principe op de maandag, zoals het altijd was.

blad 3: inleveren kopij 1e week september
verschijning oktober

blad 4: inleveren kopij 1e week november
verschijning december

'De Zwerfsteen' is de kwartaaluitgave van de historische vereniging der gemeente Steenderen. Opggericht d.d. 1 juni 1992.

BESTUUR:

voorzitter:
Paul Kok
Wehmeestraat 1a
7221 BT STEENDEREN
0575-451444

sekretaris:

Yvonne Koning
Paardestraat 7
7221 NE STEENDEREN
0575-452624

1e penningmeester:

Fred v.d. Mije
Hofstraat 4
7223 LR BAAK
0575-441806

leden:

Gerrit Tijkken
Dr. A. Ariënsstraat 6
7221 CC STEENDEREN
0575-451437

Geert Jansen

Anjerstraat 12
7221 AS STEENDEREN
0575-452027

REDAKTIE:

Verdi van Leuvensteijn-Breukink
Bronkhorsterweg 21
7221 AB STEENDEREN
0575-451868

Kees en Anne Scheiffers

Bronkhorsterweg 22
7221 AC STEENDEREN
0575-452508

eindredactieadres:

Gerda Schuurman
Azaleastraat 7
7221 AZ STEENDEREN
0575-451209

CONTRIBUTIE:

Bankrelatie:
Regiobank Steenderen
Bankrekening nr.: 68.52.89.710
t.n.v. de Historische Vereniging Steenderen.

Wij verzoeken U bij lidmaatschap-opgave gelijktijdig de contributie over te maken. Uw betalingswijze is tevens de garantie dat U in het ledenbestand bent opgenomen.

Contributie 1999:

f 25,- voor individuele leden
f 35,- voor echtparen of samenwonenden.

DE ORGANIST...

Door: Wil Gijsman

Jaren geleden is mij een prachtige anekdote ter ore gekomen die ik u niet wil onthouden.

Bach of Bacchus...

Het verhaal speelt zich af in een naburig dorp, waarvan ik de naam, wegens privacy, niet verklap. Ook deze keer gaat het over een organist die 's zondags zijn muzikale talenten tentoonspreidde om de goe' gemeente te begeleiden met psalmen en gezangen. Hij deed dat met verve! Ook speelde hij wel eens een of ander stukje van de grote Bach, dat vond hij mooi. Deze pijpenkunstenaar hield echter ook van Bacchus. Het scheelt maar een paar lettertjes, maar er zit toch enige verwantschap in, nietwaar?

Van speeltafel naar stamtafel...

Elke zondag klom de brave man zijn orgeltrapje op om plaats te nemen aan de speeltafel van het orgel en van achter het gordijntje kon hij het 'spul' mooi in de gaten houden. De dominee drukte op een knopje in de preekstoel en bij de organist ging er dan een belletje rinkelen, het sein om met het spelen te beginnen. Wanneer de dominee aan zijn preek begon, kon de organist lekker onderuit zakken in een luie stoel. Maar... dat deed deze brave broeder niet, o nee, hij had een heel andere rustpauze in zijn gedachten! Hij sloop dan, onhoorbaar voor de toehoorders, heel zachtjes naar beneden, glipte de achterdeur van de kerk uit, de straat op, richting kroeg. Och, dat was vlakbij; zoals in de meeste dorpjes staan de kerk en de kroeg gebroederlijk naast elkaar. De organist ging naar binnen en zette zich aan de stamtafel. Een klein stapje, van de speeltafel naar de stamtafel, het was hem even lief. En weldra gaf deze brave ziel zich over aan de spiritualiën van de kastelein, dat waren wel andere spiritualiën dan van de dominee!!

Tegen de tijd dat de prediker bijna aan het einde van zijn preek was, slofte de organist terug naar de kerk, ging zachtjes weer naar boven en was mooi op tijd als dominee eindigde met een luid "Amen". Het belletje rinkelde en de organist speelde met 'elan' het opgedragen lied.

Aan het eind van zijn Latijn...

Dat ging zo een hele tijd goed en niemand had er ooit iets van vernomen. Tot op zekere zondag hetzelfde ritueel zich herhaalde en de organist zich te goed deed aan enige glazen geestrijk vocht uit Schiedam. Dit keer was 's mans dorst bijna niet te lessen, zodat hij het quotum aan alcohol ver overschreden had. De gevolgen waren desastreus. In een mum van tijd was de brave ziel 'uut de tied'. Ondertussen begon de tijd te dringen; de dominee was aan het eind van zijn Latijn en drukte op de knop, maar al wat er kwam.... geen muziek uit de pijpenkast. Hij drukte nogmaals, nee hoor, geen beweging. De koster liep met grote passen door de kerk, richting orgeltrap en bedacht intussen wat er gebeurd kon zijn. Misschien was hij onwel

geworden, je kon maar nooit weten, hij was de jongste ook niet meer. Hij kwam boven bij de speeltafel, maar er was niemand te zien... Hij trok het gordijntje opzij en riep met een rood hoofd: "hij is er niet!" Beroering bij de dominee en wachtende schare, wat nu?? Toen zag de koster de achterdeur op een kier staan. "Misschien", zo dacht de koster, "is hij naar buiten gegaan om een luchtje te scheppen", het was die dag nogal benauwd. Maar nee, buiten was hij ook niet. "Wacht eens, hij zal toch niet in het café zitten?" Hij begaf zich naar het drankhol, kwam binnen en... ja hoor, hij zag het al. In de hoek, aan de stamtafel zat de pijpenkunstenaar lekker een uiltje te knappen. De koster verschoot van kleur, liep op hem toe en schudde de man uit alle macht heen en weer. "Hé man, wakker worden, je mot speulen!" De brave ziel opende lodderig zijn ogen en zei: "huh?" Hij wist op dat moment van toeten noch blazen en dat heeft een orgel toch wel nodig. Maar hoe de koster ook probeerde de man in beweging te krijgen, hij gaf geen krimp. De koster gaf het op en liep kwaad de gelagkamer uit, intussen een vernietigende blik werpend op de zwaarlijvige kastelein, die stond te schudden van het lachen. De koster begaf zich weer naar het bedehuis en gaf de dominee te kennen dat de organist niet in staat was om ook maar een toets te beroeren!!

Of er een of andere hulp-organist is komen opdraven of dat de dominee zelf de toon heeft aangegeven, vermeldt de historie niet. Hoe het is afgelopen met onze alcoholische pijpenkunstenaar is evenmin bekend. Ik denk wel dat hij op het matje (wat zeg ik, vloerkleed) is geroepen. Hij maakte van zijn kerkorgel een drankorgel en dat kun je niet maken natuurlijk!!

Ik heb dit verhaal 'vrij' weergegeven en het enigszins aangedikt, maar dat zullen de trouwe lezers en lezessen van onze onvolprezen 'Zwerfsteen' al wel begrepen hebben. Ik vond het zelf een kostelijke geschiedenis en misschien komt er nog zoiets in de nabije toekomst.

CURSUS BOUWSTIJLEN

12 leden hebben zich reeds opgegeven voor de bijzonder interessante cursus bouwstijlen door monumentenarchitect G.J. Bouwhuis te Doesburg.

De cursus wordt speciaal 'aangepast' voor de landelijke architectuur in de regio Steenderen en Baak.

E.e.a. staat reeds uitvoerig in de Zwerfsteen 98/4 op pag. 7 vermeld.

Enkele deelnemers kunnen nog worden geplaatst, allereerst uit eigen geledingen en wel tot en met mei a.s. Aansluitend krijgen geïnteresseerden van buiten de vereniging de gelegenheid zich in te schrijven. **Deelnemerkosten:** voor leden f 110,- en evt. niet leden f 135,-. Nieuwe deelnemers kunnen zich schriftelijk opgeven bij de secretaris en allen krijgen bericht dit najaar!

Cursusdata: maandagavonden 1, 15 en 29 november kunt u nu reeds in de agenda noteren. De excursie valt op een zaterdag halverwege december i.o.m. de deelnemers.

VIDEOBAND OVER DE ACHTERHOEK 1921-1940

Het leven en werken van de bewoners ten oosten van de IJssel spreekt al vroeg tot de verbeelding van de vaderlandse filmmakers. Schilderachtige opnamen van de dorpen Ruurlo en Winterswijk geven een prachtig beeld van de rust die de Achterhoek eeuwenlang heeft uitgestraald. Dat tradities in ere worden gehouden, blijkt uit de opnamen van folkloristische feesten en historische optochten.

De toegankelijkheid van de Achterhoek neemt in deze jaren toe met de komst van de stoomtram en de aanleg van het Twente-Rijnkanaal. De Landbouwtentoonstelling bij Doetinchem toont dat het boerenbedrijf de vooruitgang op de voet volgt.

Natuurlijk ontbreken de beelden niet van de industrie aan de Oude IJssel. De DRU, Vulcaansoord en De Vijf zijn immers nationale begrippen.

De cycloon die in 1925 Borculo in puin legt, heeft een enorme nieuwswaarde. Nog meer bijzonder zijn de beelden van de schade die de vergeten stormramp in 1927 aanricht, waaronder vooral Neede heeft moeten lijden.

De grimmige prikkeldraadversperring dwars door Dinxperlo lijkt een voorbode van de bezetting van 1940, waarna veranderingen in de Achterhoek in een stroomversnelling kwamen.

Deze oude beelden geven een idee over het streekeigene van de Achterhoek zoals cineasten van weleer dit hebben ervaren.

Originele zwart-wit opnamen

Speelduur ongeveer 45 minuten

Nederlands gesproken

Prijs f29,95

Bestellen via Y. Koning of F. van der Mije

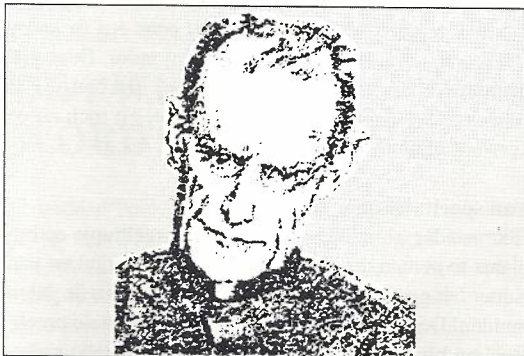
LAATSTE NIEUWS...

Bij het ter perse gaan van deze Zwerfsteen kon op het nippertje nog een bericht betreffende de zomere excursie naar Kasteel Twickel in Delden (Twente) meegenomen worden.

Op de Algemene Ledenvergadering j.l. 22 maart 1999 kon men zich reeds in de pauze inschrijven. Dit bleken binnen 10 minuten 44 personen te zijn en deze kunnen allen mee! (zie pagina 12). Daar de overige HVS-leden nu pas de gelegenheid krijgen kennis te nemen van deze prachtige zomere excursie gaan we in overleg met de Stichting Twickel eventueel een 2e excursiedag inplannen en afhankelijk van het aantal deelnemers wordt het al dan niet vervoer met een bus. Schrijft u gewoon in door een brief aan de secretaris te richten en de 44 leden, die zich reeds hebben opgegeven... a.u.b. vóór 30 april 1999 de deelnamekosten ad. f 35,- p.p. aan de penningmeester overmaken m.v.v. naam deelnemer(s).

PASTOOR DR. A. ARIËNS IN STEENDEREN. (1901-1908)

Graag geven wij gevolg aan het verzoek van het Kerkbestuur van de St. Willibrord-parochie om onze leden te vragen of zij een bijdrage zouden kunnen leveren (veelal uit overlevering?) voor een makkelijk leesbaar boekje dat dit Kerkbestuur in het jaar 2001 wil uitgeven en wel omdat Pastoor Dr. A. Ariëns toen honderd jaar geleden (1901) in Steenderen werd benoemd.

Wellicht zijn bij verschillende families nog verhalen, foto's etc. uit die tijd beschikbaar. Bijv.: trouwfoto's, bidprentjes, herinneringen aan Eerste en Plechtige Communie, doop, overlijden, begrafenissen, vormsel, koren, jubilea, kosters, misdienaars, verenigingen, parochiehuizen, kortom wat genoemd werd: 'het Rijke Roomse leven'. Tevens schijnt er een verband te bestaan tussen Dr. Ariëns en het voormalige gebouw 'Concordia'???

Als voorbeeld van een reactie geven wij hier een stukje over die tijd van mevrouw Verdi van Leuvensteyn - Breukink:

"Ik herinner mij dat mijn moeder vertelde dat zij op 8-jarige leeftijd haar vader verloor door een hartstilstand. De vier kinderen, drie dochters en een zoon van nog geen half jaar oud, bleven in 'De Zwaan' achter. Niet alleen kwam na dat overlijden de dominee op bezoek, het gezin was namelijk Nederlands Hervormd, maar ook pastoor Dr. Alphons Ariëns!!! Hij toonde zich een herder in de ware zin van het woord: ook over de parochiegrens. Met heel veel respect werd daar over gesproken.

De weduwe Wijers - Kluwers was toen 32 jaar en runde naast een zaak een boerderij. Mijn moeders moeder is hertrouwd met Andries Beeftink in 1902. Tot 1990 zijn de namen De Zwaan en Beeftink met elkaar verbonden geweest."

Gaarne uw berichten aan:

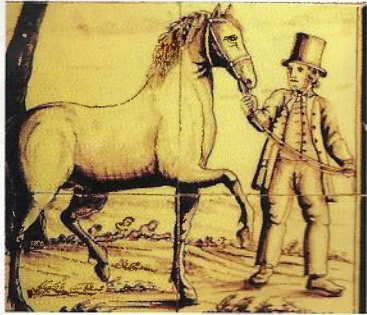
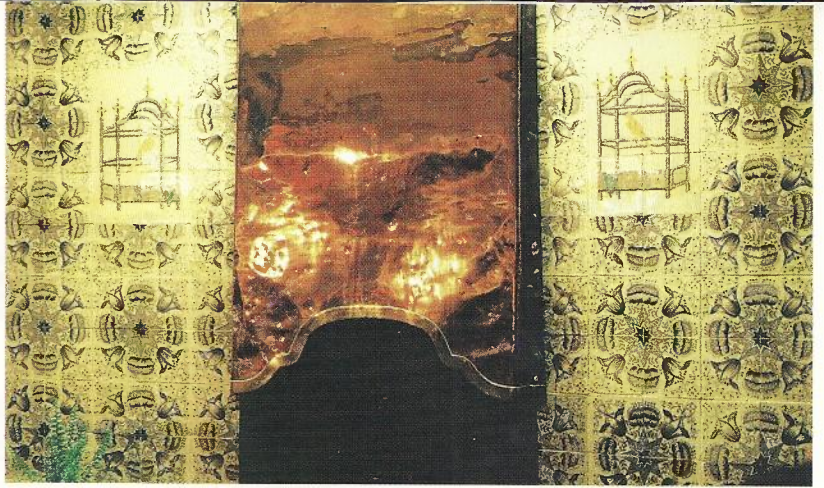
mevrouw G. Schuurman

Azaleastraat 7

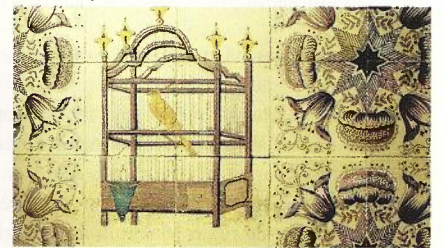
7221 AZ Steenderen

tel. (0575) 451209

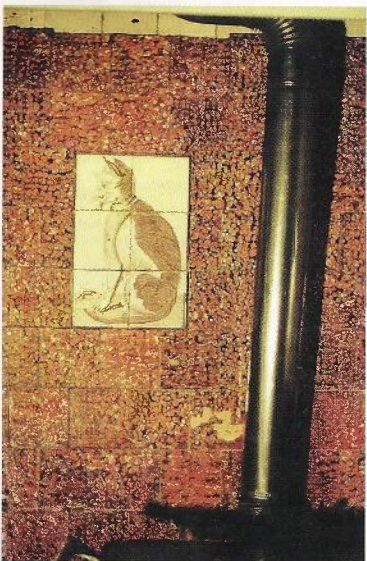
Pracht laat 18e eeuwse stookplaats, voorzien van een 18e, mogelijk 19e eeuwse originele koperen trekkap met messing rand in zgn. ojief. In de tegelwand zijn "Tulpenstarren" vierpassen in mangaan (1750-1800) geplaatst. Deze zijn mn. gefabriceerd in de 18e eeuw en incidenteel -sjabloonmatig- tot midden tachtiger jaren van de 19e eeuw. Links en rechts in gespiegelde vorm een zespas polychrome/mangaan met kanarie in kooi. Waarschijnlijk is dit topstuk gefabriceerd door Tjallinghi te Harlingen en het heeft Rijksmonumentaal nivo. De koperen trekkap is uniek voor de Achterhoek en zorgde voor een constante onderdruk in het lage schoorsteengedeelte cq. 'trek'. Geplaatst in Baak.

Detail boer met paard in mangaan. Vroeg 19e eeuw en duidelijk later is deze schouw gebracht cq verplaatst. Dit stuk kende een zgn. ontbrekende pendant, namelijk een vrouw met koe, beiden in verticaal geplaatste zespas. Mogelijk Friese herkomst, vanwege kleding. Linksonder een herstel met een schildpadtegel tussen marmertegels van 100 jaar ouder. Bronkhorst.

Detail zespas kanarie in kooi tussen "Tulpenstarren" vierpassen. Laat 18e eeuw, mogelijk aanvang 19e eeuw. Geplaatst in Baak.

Mogelijk rond 1900 herplaatste stookplaats in schildpadtegels en twee zespas (hond en kat/muis) >1850. Tweede stookplaats in keukens van Bronkhorster stadsboerderij met kolenkachel <1940. Beschermd door de Monumentenwet.

Detail kachelgereedschap >1900 aan messing knoppenband op schild- > padtegels >1850. Geplaatst te Bronkhorst.

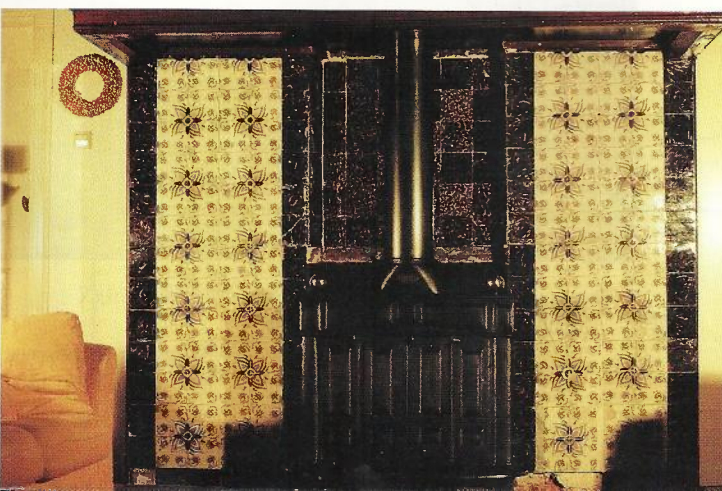
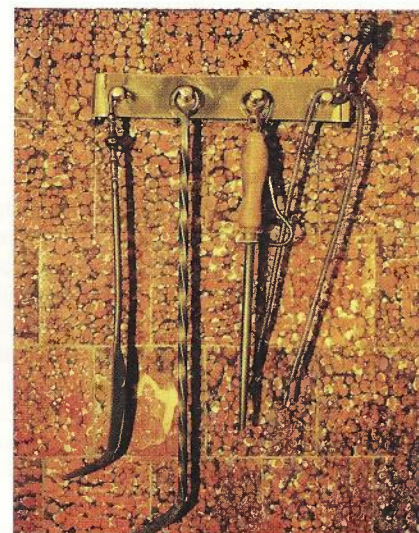
Marmerschildpadtegels zijn veelvuldig gebruikt in het zgn. (iets verdiepte) middenvlak van een stookplaats, de rookkolom.

Uiteraard stoorde rookaanslag minder dan 'witte' tegels.

Bij benadering kunnen we marmertegels als volgt dateren:

a) gevamd marmerschildpad	1650-1680
(meerdere fabrikanten)	1650-1700
	1800-1900!
b) donker schildpadmotief	1750-1900
midden schildpad	19e eeuw
licht schildpad	1880-1930!
machinaal schildpad	20e eeuw (sjabloon/opgebakken)

< Pracht laat 18e eeuwse mangane stookplaats, mogelijk in 19e eeuw herplaatste stookplaats in Bronkhorst met gietijzeren vuurplaat. Deze stookplaats is van Rijksmonumentaal nivo vanwege een herkenbare haardevolutie van tenminste 200 jaar! In het licht verdiepte middengedeelte laat 17e eeuwse, aanvang 18e eeuwse marmertegels, her en der een herstelling van uitgevallen exemplaren en vervangen door 19e eeuwse schildpadtegels. Links en rechts -zie details- vierpassen van zgn. "Violieren", bloemmotieven en anjers plus knop in de hoeken van zeker drie 'baksels': 18e tot 1e kwart 19e eeuw (1780-1830). Violier = oude benaming voor anjer. In de loop der eeuwen zijn op eerlijke wijze herstellingen uitgevoerd.

< Gave vroeg 18e eeuwse stookplaats met verdiepte achterwand van bloemmotieven, zgn. "violieren", anjer in knop en bloeiwijze tussen. Op de hoeken van de vm. rookkolom zijn waarschijnlijk nog laat 17e eeuwse marmertegels geplaatst, zo ook de verticale buitenstroken links en rechts. In het verdiepte gedeelte zijn schildpadtegels >1850 geplaatst. Deze schouw heeft een stookplaatsevolutie meegemaakt en is door de Monumentenwet beschermd. Geplaatst in Bronkhorst.

HOE WAS EEN TEGEL- BAKKERIJ VROEGER GEORGANISEERD...

We kunnen het niet beter laten zien dan aan de hand van een beroemd tegeltableau uit 1737, dat in het Rijksmuseum te Amsterdam hangt. Wij hebben aan de rand van dit mooie tableau enige uitleg geplaatst:

Op dit tableau staan ambachtsgenoten met hun familiewapens:

Johannes Tichelaar met in zijn familiewapen een tegelraam, Jan en Wybe Steensma met ook een tegelraam in het familiewapen en Herodimus de Jager.

Mogelijk waren het vennoten in het tegelvak en ongetwijfeld was de regio Makkum de vestigingsplaats van het viertal.

- 4) Na enige weken op kappen te zijn geplaatst worden de tegels nog een keer bewerkt met een zware metalen rol. De hoogte wordt bepaald, doch ze zijn niet meer vierkant $\pm 13 \times 13$ cm.

Een volgende bewerker maakt de tegels weer vierkant, door een malletje met vier koperen spijkers in de hoeken op de tegel te drukken en de overtollige klei weg te snijden. De gaatjes van het malletje blijven zichtbaar!

Wederom in 'kappen' drogen, nu moet alle vocht uit de tegel verdampen.

- 6) De zgn. ruwe onbeschilderde tegels worden van een tinglazuur voorzien. Deze tinglazuur bestaat uit meer of minder lood/tin/zand, zout en soda en geeft de zgn. "witjes" een witte-, grijze- en blauwe tint. Zelfs tot roze!

De betere kwaliteit tegels werden voorzien van een ambachtelijke of meer kunszinnige tekening al naar gelang de opdracht: 95% was ambacht. De jongste bediende bestoof de tegel met houtskool door middel van een malletje met contourgaatjes, de zgn. 'spons'.

Door de tegelschilder kon met blauw -cobaltsilicaat- een beeltenis worden gemaakt door de houtskoolpuntjes in lijntjes om te zetten. <1650 veelvuldig in polychrome tinten: geel/groen/oranje/mangaan -paars-. In latere periode blauw (Delft) en in de 18e eeuw kwam mangaan in zwang

Tegelschilderszaal Ovenmeester Stokers Hout-
Schoorsteentrekregelaar, meer of minder hitte

Een gemiddelde tegelbakkerij had 90.000 tot 160.000 zgn. 'rouwen' -onbewerkte gebakken tegels- in voorraad aldus nalatenschappen en verkoop, -zgn. kavellijsten-.

Let wel: 1000 (duizend!) tinten wit, 80 tinten blauw en 50 tinten mangaan (paars)!

Het hier opgenomen tableau van 154 tegels laat ons zien dat er natuurlijk niet alleen tegels werden gefabriceerd. Ook aardewerk als potten, kruiken, borden, schalen etc. Een eerlijk ambacht ...

De tegel had en heeft een aantal functies nl. een muur waterafstotend en hygiënisch af te werken en we mogen het sierlijke karakter zeker niet vergeten!

2) Op de 3e werklaag (zolder) zijn twee tegelmakers aan het werk. We zien een zgn. bezande tafel. Het tegelraam wordt gevuld met klei. Met een strijkstok worden de hoeken goed gevuld en de natte tegel wordt uitgenomen.

3) De tegels worden pakweg twee dagen te drogen gelegd en wel naast elkaar! Vervolgens zgn. 'kappen' en dit zijn stapels van ong. 30 stuks in de buurt van schoorsteenwarmte.

5) Het 1e bakproces van de kale tegels kan beginnen. Met duizenden tegelijk worden ze in de oven geplaatst. Door gespecialiseerde stokers wordt de oven gedurende 6 uur met takkenbossen voorverwarmd, vervolgens 24 uur een hoog vuur om 1000 graden Celsius te halen en aansluitend 3 dagen gecontroleerd afkoelen. Na drie dagen wordt de ovenwand geopend en de 'rouwe' gebakken tegels worden uit de oven genomen en opgeslagen.

Draaiier met schopschijf.

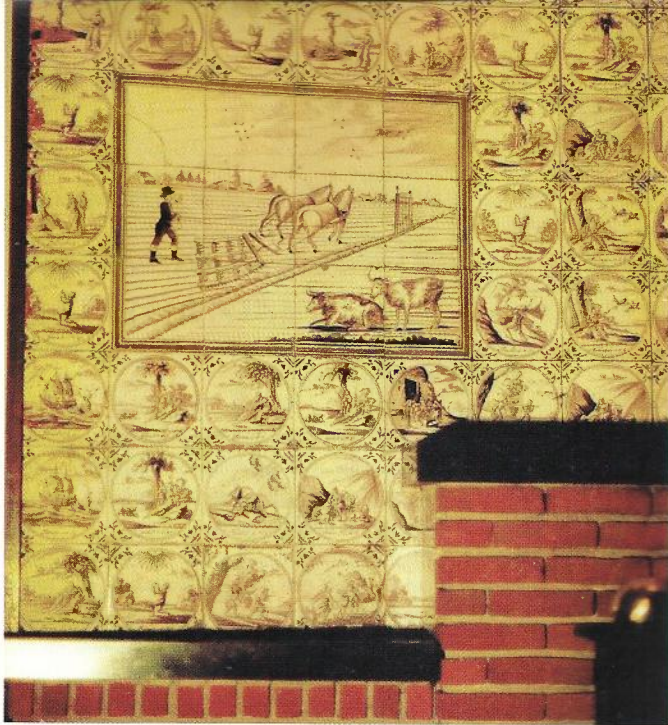
7) De tegel werd vervolgens een 2e keer zorgvuldig gebakken. Een zeer verantwoordelijk karwei voor de ovenmeester. Immers ... de tegels mochten niet aaneen gebakken worden en de rook (verontreiniging) mocht de tegels met kleuren niet kunnen beïnvloeden.

Aansluitend aan dit 2e bakproces werden de tegels gekeurd op kwaliteit en kleur en vonden hun weg naar de afnemers via tussenpersonen.

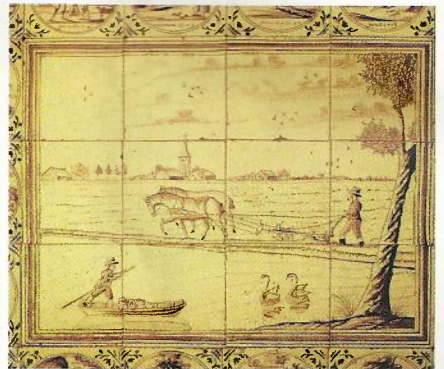
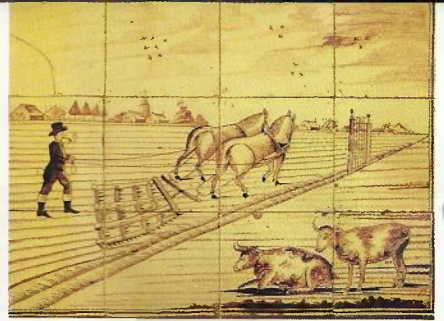
1) We zien voorbereidingen als "waschen en prepareren" van de Doornikse aarde uit de omgeving van Gent (per schip aangevoerd). Deze aarde bevat 30 á 40% kalk. Molens werden door paarden aangedreven, zgn. rosmolens.

Zgn. tredmolen Stampmechaniek
om klei te wassen en te kneden

ouwers

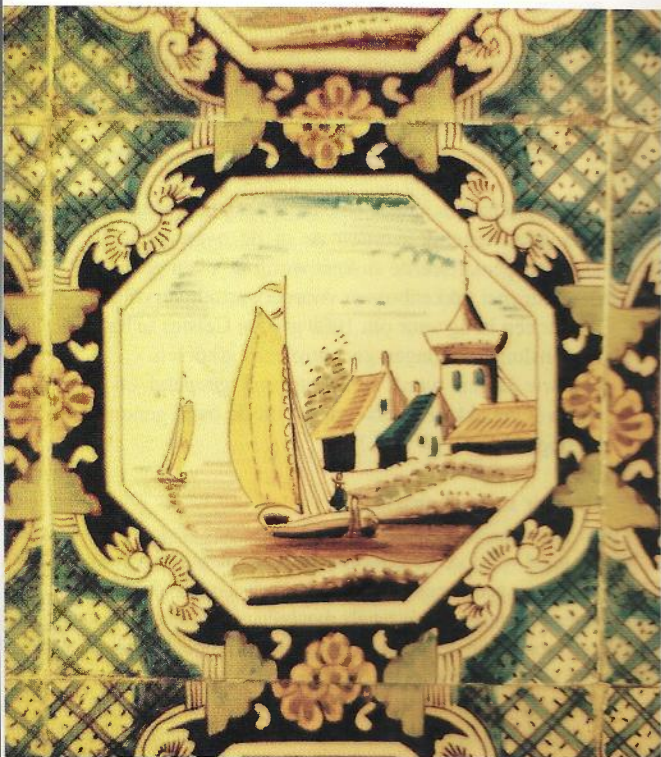
Detail links: 'Slepende' boer > op land met paarden in zgn. twaalfpas, mangaan. Spijkerpuntjes op de hoeken. Laat 18e eeuwse Rotterdamse herkomst? Uitvoering van een voorbeeld 'spons', slaande op de veehouderij. De linkse twaalfpas is mogelijk iets ouder dan de rechtse. Het zou kunnen wijzen op eens een magazijnvoorraad of herplaatsing. Van dit laatste gaan we echter niet uit. Steenderen.

Detail rechts: Ploegende boer op land met paarden en punterende knecht met twee botervaten in schouw of praam (Hollands veengebied, Zaanstreek) in zgn. twaalfpas, mangaan. 19e eeuwse Rotterdamse herkomst? Uitvoering van een voorbeeld 'spons', slaande op de akkerbouw. Qua mangaan uitvoering iets lichter van toon en mogelijk andere tegelschilder dan de linker twaalfpas. Vooralsnog is aanneembaar, dat ook deze tegels uit Rotterdam komen. Steenderen.

Tophistorische stookplaats met gave midden 19e eeuwse bijbelse taferelen in mangaan.

Met zekerheid is te stellen dat deze tegels tussen 1830 en 1860 gemaakt zijn te Rotterdam, herkenbaar aan de unieke hoekversiering. De onderwerpen zijn duidelijk samengesteld uit magazijnvoorraden vanwege verschillende ambachtelijke schilderskenmerken. Tenminste drie tegelschilders hebben aan deze tegels gewerkt! Deze stookplaats is links en rechts voorzien van een gaaf twaalfpas tafereel in eenvoudig perspectief gericht naar de middellijn. De stookplaats heeft in de Tweede Wereldoorlog ernstige schade opgelopen tgv oorlogshandelingen en is >1945 voorzien van een schoorsteenmantel van ijsselsteentjes en nisbus in rookkanaal. Gezien stookplaatsevolutie is deze topstookplaats van Rijksmonumentaal nivo, doch thans nog onbeschermd! geplaatst in Steenderen.

Detail polychrome tegel rond 1880 met op de hoeken zgn. "lof in het groen". Afgebeeld een Fries rondjacht, varende langs landschapjes etc. met op iedere tegel een burcht. Deze motiefjes bestaan reeds in de 18e eeuw in mangaan en zijn duidelijk een aanpassing uit voorbeeldboeken, zgn. 'sponsboeken'. Unieke tegel van een Rijksmonumentaal nivo, doch nog onbeschermd. Waarschijnlijk Tichelaar te Makkum en geplaatst in Olburg.

Detail van de bijbelse tegels met onderstaand verwijzingen naar resp. bijbelboeken, hoofdstukken met centraal de geboorte van Christus. Steenderen

< **Detail scheppingsverhaal zónder verwijzende tekst in mangaan en lichter, dunner geschilderd.** Midden 19e eeuwse Rotterdamse herkomst. Mogelijk hebben we hier te maken met bestanden uit magazijnvoorraden samengesteld en zeker niet door één ambachtsman geschilderd! Duidelijk uit een andere partij. Steenderen.

STOOKPLAATSEN IN EN NABIJ STEENDEREN

Door: Paul Kok

(vervolg)

In het openslaande middenblad krijgt u een excursie door een Friese tegelbakkerij, ook wel gleibakkerij genoemd ANNO 1737...

Voorts een wandeling langs Steenderens hoeven, waar de tijden van weleer nog steeds in volle glorie aan de wand pronken. De haard met zijn tegeltableau is tenslotte reeds eeuwen dé trots van de boerderij. Ook in onze tijd speelt het leven nog steeds rond de stookplaats, mn. in de maanden van minder daglicht. De courant van de dag, een vlammetje in de haard of kachel, wie weet een 'soap' op de televisie. Kijk eens mee...

Wijze van plaatsen, toen en nu...

In de huidige tijd zijn veel schouwen omgebouwd tot openhaarden, o.a. van het merk Ringlever. Men heeft ahw in de achterwand de gietijzeren plaat weggenomen en een stookplaats achter cq onder de tegelwand gemaakt. Het schoorsteenkanaal loopt niet voor de tegelwand, maar erachter in het metselwerk. Uiteraard is een dergelijke ingreep alleen mogelijk na veel sloopwerk, incidenteel via de achterwand. Met een kachel vóór de tegelwand van mn. schildpadtegels zien we nog regelmatig in onze gemeente. Alleen heeft men de platte buis of potkachel ingeruild voor een houtkachel met veel meer warmteafgifte en thans natuurlijk bijverwarming en een nieuwe 'sierfunctie' van de 20ste eeuw, al dan niet met een zgn. schoorsteenmantel.

Oorspronkelijk werden de tegels in de kalk geplaatst en cement is en blijft uit den boze! De originele vorm van plaatsen is tegen elkaar en zonder voeg. Bij restauraties, waarbij complete tegelwanden worden herplaatst past men wel een voeg toe van pakweg 1 of <2mm. Dit wordt ook wel gedaan om maatverschil te kunnen corrigeren, daar her en der oude tegels zijn aangekocht en aldus herplaatst (maatverschil).

Gaat men tegels in cementspecie plaatsen, dan is men volkomen verkeerd bezig! De tegels zijn absoluut niet meer uit te nemen en te herplaatsen om welke reden dan ook, behoudens het gebruik van diamantschijven. Een uiterst vakkundig en kostbaar karwei.

Eerlijkheidshalve acht ik het een schande, dat in Rijksmonumenten de originele tegelwanden min of meer vogelvrij waren en ahw nóg zijn!

Zo verdwenen in het verleden tegelwanden naar 'vlotte opkopers' die wel wat nieuws achter de deur schoven, hetgeen resulteerde in een aantasting van Rijksmonumenten's historie.

Aan de andere kant kan een andere monumenteigenaar blij gemaakt worden bij sloop van een pand en geld

moet kennelijk rollen? Vandaar de vele tegelwanden-verhuizingen, ook binnen de grenzen van de gemeente Steenderen!

Enige jaren geleden organiseerden wij een interessante tegelavond en we kunnen hier nog eens een gevolg aan geven. Ook zijn er leden van de HVS, die een historische (stads)boerderij bewonen met incomplete tegelwanden of het glazuur brokkelt af door 'zwetende' zouten vanuit de achterwand.

Beschadigingen worden groter door deze chemische reactie en er dient ingegrepen te worden, als volgt:

a) Tegels heel deskundig uitzagen en uit de kalk nemen of -indien vrij los in de kalkmortel- deze heel voorzichtig ahw uit de kalk laten 'schrikken'. Zgn. bikken is een groot risico. Met de beitel mag absoluut geen hefboom beweging gemaakt worden, daar de tegel dan onherroepelijk breekt. Een 'engelengeduldig' karwei dat absoluut vakmanschap vereist!

b) Het chemisch proces stoppen, door in de achterwand de oorzaak weg te nemen. Bijv. de zout kristalliserende stenen uit te nemen en hardere (dichtere) stenen van een identieke soort terug te plaatsen op gelijke wijze als twee eeuwen geleden. Cement in uiterst bescheiden mate toevoegen! of liever geheel niet. Het zouttransport is natuurlijk ook een gevolg van de gebruikte schelpkalk, immers een zoutwaterprodukt.

c) Tegels restaureren, door losse delen op deskundige wijze met speciale lijm te laten bevestigen en wacht eventueel wat langer alvorens de tegels terug te plaatsen. Deskundig advies kan ingewonnen worden via de Monumentenwacht Gelderland te Zetten, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist, het Tegelmuseum te Otterlo en verzamelaars met restauratiekennis in huis. Het is altijd een keus, wél of niet restaureren, doch bij een afschilverende tegel is er geen weg terug! Thans worden ook moderne acrylaat harsen gebruikt om tegels te herstellen en de Koninklijke Tichelaars Makkumer aardewerk en tegelfabriek te Makkum heeft deskundige restaurateurs in huis om kostbare collecties voor het nageslacht te conserveren en te behouden.

d) Ontbrekende tegels aanvullen -indien mogelijk- met gelijke antieke tegels of goede replica's. Zgn. 'witjes' worden nog steeds gemaakt en zijn amper van antieke tegels te onderscheiden. Heeft men zgn. 'vierpassen' (blok van 4 tegels als eenheid) en er ontbreken exemplaren, dan is het blijven zoeken of enige vierpassen uitnemen en vervangen voor witjes. Dit is in de regio Steenderen veelvuldig gedaan.

De HVS heeft in Bronkhorst en Steenderen enige eigenaren aan originele aanvullende tegels kunnen helpen en dat was een lotje uit de loterij. Tegels behoren in de kalk te staan en NIET in de cement!

Rijksmonumentwaardig...

De gefotografeerde tegels, die ik in dit artikel heb opgenomen zijn naar aller waarschijnlijkheid origineel geplaatst en ik heb me bewust ervan weerhouden mooie tegelwanden te fotograferen, die om welke reden dan ook via handel 'verhuisd' zijn!

Enkelen zijn van een dusdanig -origineel geplaatst-nivo, zo ook hebben de eeuwen getrotseerd, dat ze eigenlijk via de Monumentenwet 1988 beschermd dienen te worden. We spreken van betegelingen in stookplaatsen, die door vele decennia (eeuwen) gebruik telkens op eerlijk ambachtelijke wijze hersteld zijn.

We zien ook in het gebruik van deze tegels (bijv. vierpassen met bloemmotieven en bloeiende hop) meerdere stadia van tegelfabricage. Tenminste vier stookplaatsen dienen in de gemeente Steenderen te worden geplaatst op de Rijksmonumentenlijst! Eén van de vier is reeds beschermd via deze Monumentenwet.

Mogelijk zelfs meer, doch dit is nog maar het begin van mijn tegelonderzoek en beschouwing in de gemeente Steenderen. Een vergeten stuk monumentenwerk in Steenderen en wie wil ons helpen met verdere beschrijving op dit gebied?

Ook is er een mooie originele stookplaats in Bronkhorst, die door 'zwetende zouten' verloren dreigt te gaan. Vele tegels verliezen hun geglazuurde beschildering door uitredende zouten. Hier dringt spoedig te worden ingegrepen en we hopen deze eigenaren van -gelukkig- een Rijksmonument op korte termijn te kunnen helpen, als we ook reeds bij anderen deden.

Tot slot...

Geniet van veel tegelwarmte en met de jaren zijn er natuurlijk allerlei huisraadzakken bij gekomen. Een antieke 'snotneus' -olielampje- doet het goed aan een tegelwand (op een kruispunt in de voeg een miniscuul gaatje boren en koperen haakje monteren, voorts tenminste 30cm vrij van brandbare voorwerpen en een klein oliepitje kan veel hitte geven én roet walmen).

Allerlei gereedschappen als vuurpook, koperen/ijzeren greep en een mooie antieke messing of koperen (zak)ketel is het waard om links of rechts voor de heerd geplaatst te worden.

Rond de bozem een mooie 10cm hoge stoffen versiering. Indirekte -moderne- verlichting is mooi weg te werken, we leven tenslotte bijna in de 21ste eeuw. Een vonkenscherm met messing rand met knoppen geeft veiligheid voor tapijt en vloer.

We zijn toch wat blij met de tegelsfeer van één of meerdere eeuwen geleden en na ons zullen ook vast nog vele generaties van al dit moois genieten. Zo'n artikel doet natuurlijk in de tijden van kerst- en jaarwisseling. Deze Zwerfsteen en ook anderen is een ringband waard. Iets voor ónder de kerstboom?

Hartelijk dank aan Ir. Pieter Jan Tichelaar voor zijn grote kennis op dit gebied, waaruit ik mocht putten.

Tevens hartelijk dank aan ons lid Ir. Cornelis Oorthuys te Baak voor zijn deskundige adviezen en correcties. Dhr. Oorthuys restaureert tegels voor het tegelmuseum

in Otterlo. Inderdaad een 'engelengeduldig' werkje, dat vakkennis vereist.

En... het resultaat mag gezien worden. Natuurlijk 't liefst weer aan de wand van een historische stookplaats. Tevens hartelijk dank aan alle betrokkenen voor hun medewerking en bij voorbaat mijn excuses, dat ik nu net uw oude schouw -nog- niet heb gefotografeerd.

Dit artikel zorgde wederom, dat mijn echtgenotes klus- enlijst in en rond de oude hoeve weer is aangegroeid. Ik heb wat goed te maken onder de kerstboom...

Ik kom graag een keer langs om ook úw historische stookplaats voor ons nageslacht te documenteren! Wij mochten eventjes proeven van dit moois en ik dank allen, die aan dit artikel hebben willen meewerken.

Het prikkelt wel... is er weer een grote uitgave van de Historische Vereniging Steenderen in ontwikkeling?

JAARLIJKSE HISTORISCHE FIETSTOCHT...

Naar het zuiden

Bestuur en fietscommissie zijn weer rond de tafel gaan zitten om een datum te plannen. Het is **zondag 6 juni 1999** geworden en wel een start ruim na kerktijd, 13.00 uur bij Heezen aan het Marktplein.

Hadden wij vorig jaar een uitstapje in noordelijke richting met een pauze in De Hoofdige Boer, dit jaar keren wij in tegengestelde richting...

Wij trappen in de richting van Meerbrink, vervolgens betreden wij de buurgemeente Hummelo & Keppel met zijn mooie landgoederen. Kasteelkundige bij uitstek en lid van onze vereniging Jan Harenberg is nog wat aan het voorbereiden, maar een goed verstaander heeft een half woord nodig. Mogen wij ja of nee over de ophaalbrug van kasteel Laag Keppel? Die prachtige vesting, die al eeuwen aan de boorden van de Oude IJssel ligt.

Na de pauze trappen wij weer in noordelijke richting om via Hummelo weer vertrouwde grond te betreden.

Inclusief een consumptie in de pauze zullen de kosten f. 7,50 p.p. zijn en een introductie is toegestaan. Het wordt weer zo'n ouderwets gezellige fietstocht met historische meerwaarde.

Graag opgeven tot 15 mei bij de secretaris en de deelnamekosten aub gelijktijdig overmaken op onze bankrekening -zie pag 2- o.v.v. fietstocht HVS en naam deelnemer(s).

EEN UNIEKE ERFENIS...

Door: Paul Kok

Steenderens grootste collectioneur is niet meer...

vrijdag 23 en zaterdag 24 oktober 1998 ben ik te gast bij de erven 'Hendrik Jansen, Dé Prins'. Inderdaad de grootste verzamelaar van de regio en... dan praat ik niet alleen over Baak of zelfs de gemeente Steenderen!

Hendrik Jansen is op 93-jarige leeftijd heengegaan en het spijt me als voorzitter van deze historische vereniging met maar de helft aan deze grote levenservaring... ik heb nimmer met hem kennisgemaakt.

Deze man had iets unieks en zou in het televisieprogramma 'Showroom' van NCRV's Felderhof vast een interessante gesprekspartner zijn geweest. Jansen liet de erfenis aan 11 kinderen en zij erfden een bescheiden zgn. 'binnenboedel', maar ongetwijfeld de grootste buitenboedel van de gemeente Steenderen!

Maar allereerst... Hoe is Hendrik Jansen nu aan de bijnaam 'De Prins' gekomen? Het blijkt als volgt, zo Gerard Huetink van 'De Halve Welle' mij vertelde:

"De gebroeders Jansen, Bern(h)ard en Hendrik hadden enige decennia geleden een aannemers- onderhoudsbedrijf en waren zeer bedreven in timmeren en metselen. Zij deden natuurlijk veel onderhoudswerk op de boerderijen in de streek en als zij gezamenlijk aan het werk gingen, werd er altijd gezegd: 'de Prinsen' komen eraan, verwijzende naar de naam van Prins Hendrik en Prins Bernhard. Zo krijg je dan een bijnaam in de streek." Iets om later nog eens op terug te komen, want de PTT kan hier wel een tweede telefoonboek uitgeven, maar dan met bijnamen.

Genetische overdracht...

Dochter Thea, die gehuwd is met onze penningmeester, heeft ook een beetje een verzamel'gen' van vader geërfd. Zo heeft ook zij een technische aanleg gelijk al haar broers. Zij is bescheiden, maar buitenstaanders hebben haar zien... metselen, timmeren, lassen en voor zwaar gereedschap deinst ze zelfs niet terug. Ik mocht het niet 'vertellen' en heb het dus ook niet gedaan, gewoon geschreven.

Maar... gelijke vrouwen met deze genetisch bepaalde technische aanleg kunnen wij in de streek misschien op één hand tellen?

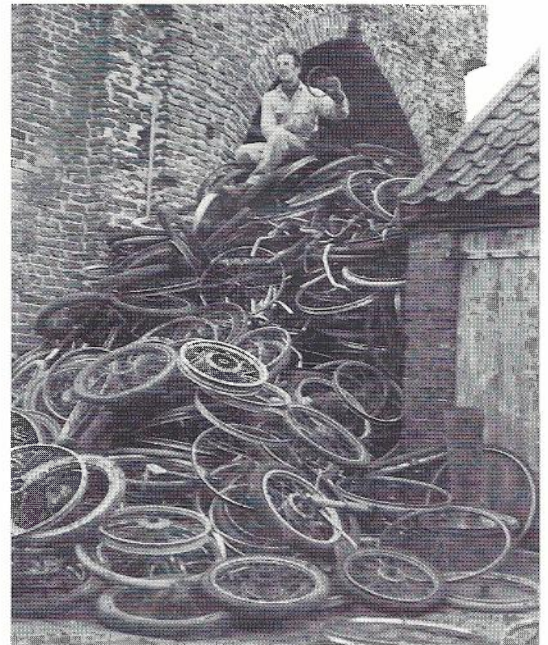
Op voornoemde zaterdag zie ik vele familieleden en buurtgenoten sjouwen en nog eens sjouwen. Containers vullen, twee grote containers voor ijzer en één container voor stortafval. Einde middag zijn ze weer vol voor hun reis naar de weegbrug en aansluitend de Hoogovens. Jansen woonde aan de Hofstraat te Baak en om dat dan duidelijk uit te leggen, aan de voet van de torenruïne, NB een Rijksmonument. De familie is wat gek met deze torenruïne die, overigens met een meter grond rondom, van de erven 'Huize Baak' is. Inclusief een 'recht van overpad' zoals dat zo mooi in passende notaristermen heet.

Ik zeg mijn vrouw, dat ik even naar Baak ben... en dat eventjes werd een beetje langer. Vele schuren staan vol met oud ijzer, handel van weleer en hier tussen vind je dan nog leuke zaken om te bewaren. Zo dacht Jansen enige decennia ook!

En... zijn dochter Thea kan ook moeilijk iets weggooien, trouwens zelf heb ik ook zo'n licht maniakaal trekje. Ieder mens heeft toch wel een 'afwijking'? Je hebt mensen, die sparen antiek spul, tot de zolder zelfs tot aan de nok gevuld is.

Echtgenoot Fred en zwagers leiden deze operatie 'buitenboedel', want in Jansens' testament staat, dat de elf kinderen erven behoudens enige gelden... de inboedel, zeg maar binnenboedel én de buitenboedel.

Mogen de mannen dan deze opruiming leiden, Thea 'lijdt' stilletjes in bescheidenheid, want ze is toch wat gek op sommige leuke spullen. Maar... ze beseft dat als je het nu niet opruimt, de natuur de spullen wel inneemt. Hout wat eerder en ijzer ietwat later.

Fred van de Mije op een berg wielen van allerlei tweewielers.

Kast, stoel en bed, de rest is buitenboedel...

De inboedel, 'binnenboedel' van Jansen was bescheiden. Zoals zovelen van die leeftijd was ook hij tevreden met het natje en droogje, dat hij van zijn dochter vele jaren kreeg. Zij heeft hem mede met de thuiszorg vele jaren verzorgd, kookte voor hem en deed zijn was. Dochter en schoonzoon woonden in bij vader en met de jaren namen dochter en schoonzoon min of meer stilzwijgend het roer over en vader woonde aldus bij dochter en schoonzoon in. Met genoeg en midden tussen zijn vele spulletjes. Hendrik Jansen had verder een lekkere leunstoel, een bed en een kledingkast. Verder ietwat meer buitenboedel met de nadruk op méér!

(wordt vervolgd)

ZOMEREXCURSIE NAAR KASTEEL TWICKEL...

De kogel is door de kerk

Bezoekers van de Algemene Leden Vergadering afgelopen 22 maart deelden wij het reeds mee. Vrijdag 2 juli a.s. gaan wij met een bus naar kasteel/landgoed en tuinen van Twickel in Delden Twente. Uiteraard bij voldoende deelname.

Twickel is een uniek cultureel erfgoed en... wij worden in het kasteel rondgeleid met een gelimiteerde deelname van 40 personen! Speciaal voor ons gaat de poort nog één keer open, want normaliter ontvangt men in juli geen excursies. Helaas worden in het weekeinde geen rondleidingen gegeven, dus plan evt. een vrije (mid)dag, eventueel voorafgaande uw vakantie.

Aansluitend deze bezichtiging in het kasteel krijgen we de gelegenheid de historische tuinen te bezichtigen, een 'must' voor leden met groene vingers.

Het programma in grote lijnen als volgt...

- 12.00 uur vertrek vanaf de RK-kerk ivm weekmarkt, parkeer eventueel uw auto naast de RK-kerk, Addinkstr.
- 13.15 uur aankomst kasteel Twickel te Delden
- 13.30 uur rondleiding en bezichtiging kasteelinterieur
- 15.00 uur bezoek theeschenkerij
- 15.30 uur bezichtiging historische tuinen
- 17.00 uur vertrek bus naar Erve Niehof en aansluitend Erve Brooks te Gelselaar
- 18.00 uur bezoek aan museumboerderij Erve Niehof te Gelselaar (10 min lopen naar Erve Brooks)
- 19.00 uur eenvoudige maaltijd (voor eigen rekening) bij Erve Brooks
- 20.00 uur vertrek met de bus naar Steenderen
- 21.00 uur terug in Steenderen

Evt wordt u de gelegenheid gegeven in en uit te stappen in Toldijk en Baak.

Let wel... deze unieke excursie -wij zijn gast IN kasteel Twickel en dat is niet iedereen voorbehouden- is gelimiteerd tot 40 leden van de HVS. Een eventuele introduc e kan alleen mee als onvoldoende door onze leden ingetekend.

Vergeet niet... deze dag wordt door het bestuur van de Stichting Twickel extra voor leden van de HVS ingepland!

Kasteel Twickel ontstond in de 14e eeuw en haar bewoners waren in het Twentse land voornamelijk grootgrondbezitters en bestuurders. Belangrijke geslachten op het kasteel waren: Van Twickelo, Van Raesfelt, Van Wassenaer en Van Heeckeren. De laatste eigenaresse; barones Van Heeckeren van Wassenaer-gravin Van

Aldenburg Bentinck stierf in 1975 op 96 jarige leeftijd. In 1953 heeft zij de Stichting Twickel opgericht en deze stichting is thans eigenaar en voert het beheer van dit immense landgoed, zonder twijfel  en der mooiste, zo niet h et mooiste landgoed van Nederland!

Deelnamekosten voor HVS-leden f 35,— (maaltijd in Erve Brooks is voor eigen rekening!) Introduc e betaalt -indien plaats beschikbaar- f 45,—.

Alleen schriftelijke aanmeldingen bij de secretaris tot 30 april 1999 onder gelijktijdige betaling van de deelnamekosten, die z er bescheiden zijn gehouden. Voor bankrekening HVS, zie pag 2. AUB bij betaling vermelden: Twickel en naam deelnemer(s). Volgorde van binnenkomst van betalingen tot 40 personen en helaas niet meer!

Twickel, een oase in Twente

Komt onze chauffeur het landgoed oprijden, dan valt ons direct de gemoedelijke Twentse sfeer van het landgoed op. Een prachtige eikenopstand en tussen de coulissen mooie weiden van de boerderijen binnen het landgoed. De tuinen van Twickel zijn een streling voor oog en niet te vergeten neus! Kortom... Twickel is een pareltje van het Twentse land en laat deze unieke excursie niet aan je neus voorbij gaan.

Aansluitend het bezoek aan Twickel gaan we naar de museumboerderij Niehof van de familie Marsman te Gelselaar om aldaar een kijkje te nemen en vervolgens zullen we in Erve Brooks (pakweg 10 min. lopen) een maaltijd kunnen gebruiken.

Erve Brooks is  en van de meest historische boerderijen op de rand van de Achterhoek en Twente en bezit nog een originele k kken en een zgn. endkamer. Ook hier gaat een wereld voor u open.

Moe maar voldaan van indrukken stappen wij weer in de bus rond 20.00 uur en om 21.00 uur zijn wij weer thuis in Steenderen.

Onze eerste HVS-excursie in de bus  n van een hoog historisch nivo!